

Βιβλιοθήκη Κ.Β.Ε.

Φ. 10289

ΔΙΕΘΝΕΣ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΝ ΦΡΟΥΡΙΩΝ - INSTITUT INTERNATIONAL DES CHATEAUX HISTORIQUES - INTERNATIONALES BURGEN-INSTITUT - INTERNATIONAL CASTLES INSTITUTE - ISTITUTO INTERNAZIONALE DEI CASTELI

I.B.I.

98

ΝΙΚ. Γ. ΜΟΣΧΟΝΑΣ

ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΣ
ΤΟΥ ΦΡΟΥΡΙΟΥ ΑΣΟΥ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ (1585 - 1610)

(Άνάτυπον)

ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ

Η' Επιστημονική Σύνοδος

« Les fortifications depuis l'antiquité jusqu'au Moyen-Age dans le monde méditerranéen »

ΑΘΗΝΑΙ

25-29.4.1968

ΤΕΧΝΙΚΟΝ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
CHAMBRE TECHNIQUE DE GRECE

KBE

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ Ε.Ι.Ε.

Αριθμός Πιστογράφου 10289

Ημερομηνία 24-2-1951

†

Τὸ ἔτος 1585 πρεσβεία τῶν κατοίκων τῆς Κεφαλληνίας πρὸς τὴν Γαληνοτάτην ἐζήτησαν ὅπως ληφθῆ μέριμνα διὰ τὴν ἴδρυσιν φρουρίου ἱκανοῦ διὰ τὴν ἄμυναν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς νήσου, εἰς περίπτωσιν ἐχθρικής ἐπιδρομῆς κατ' αὐτῆς, ἢ γενικωτέρου πολέμου, καθ' ὅσον τὸ ὑπάρχον παλαιὸν φρούριον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅπου ἤδρευεν ἡ διοίκησις¹, δὲν ἐπῆρκει. Ὡς τόπος πλέον κατάλληλος, ὅπου δι' ὀλίγων ἐξόδων ἦτο δυνατὴ ἡ ἀνέγερσις τοῦ νέου φρουρίου, ἐπροτάθη ἡ θέσις Ἄσος τῆς Ἐρίσου, θέσις φύσει ὄχυρά.

Εἰς τὴν πρότασιν τῆς πρεσβείας τῶν κατοίκων τῆς Κεφαλληνίας ἢ Βενετικῆ Γερουσία ἀπήντησεν (17 Ἰουλίου 1585) ὅτι δὲν θὰ παρέλειπε νὰ ζητήσῃ τὰς σχετικὰς πληροφορίες, αἱ ὁποῖαι ἐθεωροῦντο ἀπαραίτητοι πρὸς λήψιν τελειωτικῆς ἀποφάσεως ἐπὶ τοῦ προκειμένου².

Πράγματι αἱ πειρατικαὶ καὶ αἱ τουρκικαὶ ἐπιδρομαί, ἀλλὰ καὶ τὰ μείζονα πολεμικὰ γεγονότα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, τὰ ὁποῖα κατέληξαν εἰς τὴν αἰσίαν διὰ τὰ χριστιανικὰ ὅπλα ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου — Ἐχινάδων (7 Ὀκτωβρίου 1571), ἐδημιούργουν βασίμους ἀνη-

συχίας διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν κατοίκων τῆς Κεφαλληνίας, αἱ ἀνησυχίαι δὲ αὐταὶ ἐνετεινοντο ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ γειτονικὴ Λευκάς, εὐρισκομένη εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἀπετέλει ὀρμητήριον συνεχῶν ἐπιδρομῶν κατὰ τῶν παραλίων περιοχῶν τῆς νήσου³. Πολλάκις αἱ περιοχαὶ αὐταὶ ἐλεηλατήθησαν καὶ ἐπανειλημμένως μεγάλος ἀριθμὸς νησιωτῶν ὠδηγήθη ὑπὸ τῶν ἐπιδρομέων, πειρατῶν ἢ Τούρκων, εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν⁴. Κύριον δὲ μειονέκτημα ἦτο ἡ ἔλλειψις ἐπὶ τῆς νήσου ἱκανῶν ὄχυρωματικῶν ἔργων, ὅπου νὰ δύνανται νὰ καταφεύγουν οἱ κάτοικοι τῶν ἐκτεθειμένων εἰς τὰς ἐχθρικός ἐπιδρομὰς περιοχῶν πρὸς ἄμυναν. Τὸ ζήτημα ἦτο καίριον καὶ ἦτο ἐπιβεβλημένη ἀνάγκη ὅπως ληφθοῦν μέτρα προστασίας τῶν κατοίκων πρὸς θεραπείαν τῆς ὑφισταμένης καταστάσεως. Ἐπεβάλλετο ὅπως ἰδρυθῆ τὸ ταχύτερον καὶ ἐπὶ τῆς καταλληλοτέρας θέσεως, νέον καὶ ἱκανόν, διὰ τὴν παροχὴν προστασίας εἰς τοὺς κατοίκους, φρούριον.

Ἡ προταθεῖσα δι' ἀνέγερσιν τοῦ νέου φρουρίου τοποθεσία εἶναι ὄντως ἐκ φύσεως ὄχυρά. Πρόκειται περὶ χερσονήσου ἐκ δολομίτου, ὕψους 157 μέτρων, ἢ ὁποῖα ἐκ τῆς δυτικῆς ἀλι-

1. Τὸ ἐν Λιβαθῶ φρούριον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου (Κάστρο) ἐχρησίμευσεν ὡς ἔδρα τῆς βενετικῆς διοικήσεως τῆς Κεφαλληνίας ἀπὸ τοῦ ἔτους 1500, ὅτε ἡ νήσος κατελήφθη ὑπὸ τῶν Βενετῶν καὶ μέχρι τοῦ 1757, ὅτε ὠρίσθη ὡς νέα διοικητικὴ ἔδρα τὸ Ἄργοςτόλιον. Περὶ τοῦ φρουρίου τούτου βλέπε τὴν τελευταίαν μονογραφίαν τοῦ Νικολάου Φωκᾶ - Κοσμετάτου, Τὸ Κάστρο Ἁγίου Γεωργίου Κεφαλληνίας, ἡ παλαιὰ πρωτεύουσα τῆς νήσου, Ἀθήναι 1966.

2. Κ. Ν. Σάθας, Μνημεῖα Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, τόμ. V., Paris 1883, σ.σ. 214 (στιχ. 43) - 215 (στιχ. 19).

3. Περὶ ἀπὸ Λευκάδος ἐπιδρομῶν Τούρκων καὶ ὑπ' αὐτῶν δηώσεως τῶν περιοχῶν Πυλάρου, Ἐρίσου καὶ Θυνναίας, ὡς καὶ περὶ τῆς προσφυγῆς τῶν Κεφαλήνων, αἰτούντων ἀνέγερσιν νέου φρουρίου γίνεται λόγος ὑπὸ Π. Χιώτου, Σειρᾶς ἱστορικῶν ἀπομνημονευμάτων, τόμ. Γ', Κεραύρα 1863, σσ. 145 - 146, ὅπου ὅμως ὄχι ὀρθῶς ἀναφέρεται ὡς ἔτος κατὰ τὸ ὁποῖον ἐστάλη ἡ ἐν λόγῳ πρεσβεία τὸ 1599. Πρβλ. Ἀντωνίου Μηλιαράκη, Γεωγραφία πολιτικὴ νέα καὶ ἀρχαία τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας, Ἀθήνησιν 1890, σελ. 55.

4. Βλέπε ἰδιαιτέρως Κ.Ν. Σάθα, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 215 (στιχ. 2 - 6).

μένου σχεδόν⁵, παραλίας τῆς Ἐρίσου, μετὰ τῆς ὁποίας συνδέεται διὰ στενωτάτου ἰσθμοῦ, προβάλλει πρὸς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν τοῦ Ἰονίου, σχηματίζουσα δύο ἀβαθεῖς ὄρμους πρὸς Β. καὶ Ν., ἱκανοὺς σήμερον μόνον δι' ἄλιευτικά πλοιάρια. Αἱ ἀκταὶ τῆς χερσονήσου τῆς Ἄσου⁶, ὡς καὶ ὄλη ἡ δυτικὴ παραλία τῆς Ἐρίσου καὶ τῆς Κεφαλληνίας γενικώτερον, εἶναι ἐξαιρετικῶς ἀπόκρημνοι ἀποκλείουσιν πᾶσαν πρόσβασιν. Ἡ μόνη, ἐξ ἄλλου, πρόσβασις, ἢ ἀπὸ ξηρᾶς, διὰ τοῦ στενοῦ ἰσθμοῦ, εὐκόλως δύναται νὰ φρουρηθῇ. Οὕτω, πολιορκία τῆς θέσεως θὰ ἀπέβαιεν ματαία, κατὰ τοῦ-

5. Βορειότερον μόνον ὑπάρχει ὁ ὄρμισκος Ἁγία Ρουσαλή. Βλέπε Ἄντ. Μηλιαράκη, ἔνθ. ἄνωτ. σελ. 52.

6. Ἡ ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος δὲν εἶναι σαφής. Ἀπὸ τοῦ ἸΣΤ' αἰῶνος λατινικὰ καὶ ἰταλικὰ κείμενα παραδίδουν τοὺς τύπους *Naxo*, *Nasso*, *Asso*, οἱ ὅποιοι χρησιμοποιοῦνται καὶ ὑπὸ μεταγενεστέρων ξηρογλώσσων συγγραφέων, ἐνῶ σπανιώτερον ἀπαντᾷ ὁ τύπος *Axo* (Saint - Sauveur).

Εἰς τὰ ἑλληνικὰ κείμενα ἀπαντοῦν οἱ τύποι: *Νάξος*, Ἄσος, Ἄσος. Τὴν ὑπὸ τοῦ Η. Kiepert ἀναγραφὴν *Nésois?* ἐπὶ τῆς χερσονήσου τῆς Ἄσου εἰς τὸν ὑπ' αὐτοῦ συνταχθέντα χάρτην *Neuer Atlas von Hellas und den Hellenischen Colonien... bearbeitet von H. Kiepert, Berlin 1872*, πινάξ VII (Nördisches Hellas), καὶ τὴν ὑπόθεσιν ὅτι αὐτόθι ὑπῆρχεν ἀρχαία πόλις ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτὸ (*Nήσος*), ἀνήρκεσαν ὁ Othon Riemann, *Recherches archéologiques sur les îles ioniennes. II. Céphalonie, Paris 1879*, σσ. 12 - 13. Ἰπ' αὐτοῦ ὑπεστηρίχθη ὅτι ὁ ἀρχικὸς τύπος εἶναι Ἄσος, τὸ ὁποῖον τὴν προέλευσιν δὲν διστάζει νὰ θεωρήσῃ ἀρχαίαν (Ἰπρβλ. τὴν Μικρασιατικὴν Ἄσσον), ἐκ τῆς ἐνάθρου δὲ αἰτιατικῆς αὐτοῦ « ἴς τὴν Ἄσσο » — « ἴς τὴν Νάσσο » προῆλθεν ὁ τύπος *Nasso*. Ἐπειδὴ δὲ τὸ διπλοῦν ss τῆς ἰταλικῆς ἀποτελεῖ φωνητικὴν ἐξέλιξιν τοῦ λατινικοῦ γράμματος x ἐσχηματίσθη κατ' ἀναλογία καὶ ὁ τύπος *Naxo* καὶ δι' ἐξελθισμοῦ αὐτοῦ ἡ γραφὴ *Nάξος* ἢ ὁποία ἐσφαλμένως ἐθεωρήθη ὡς ἀρχικὴ εἰς. Βλέπε αὐτόθι, σελ. 50. Τὰ αὐτὰ ὑπεστηρίχθησαν καὶ ὑπὸ τοῦ Joseph Partsch, *Kephallenia und Ithaka. Eine geographische Monographie, Gotha 1890*, σελ. 65, σημ. 2 καὶ ἑλληνιστὶ (κατὰ μετάφρασιν Λ. Γ. Παπανδρέου) Ἰωσήφ Πάρτς, *Κεφαλληνία καὶ Ἰθάκη. Γεωγραφικὴ Μονογραφία, ἐν Ἀθήναις 1892*, σελ. 162, σημ. 2 (ἐφ' ἐξῆς αἱ παραπομπαὶ ἀναφέρονται εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἔκδοσιν τοῦ ἔργου).

Πιθανώτατα ὀρθότερος πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὁ τύπος Ἄσος προερχόμενος ἐκ τοῦ ἀρχαίου *Nάσος* (= νήσος. Σπ. Ν. Μαρινάτου, *Κεφαλληνία, Ἱστορικὸς καὶ Ἀρχαιολογικὸς περίπατος, Ἐκδόσεις Τ.Ε.Τ. Κεφαλληνίας 1962*, σελ. 5) ἀσχετῶς ὅμως πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Η. Kiepert, ὀφειλόμενος δὲ μᾶλλον εἰς τὴν μορφήν τῆς χερσονήσου ἢ ὁποία ὁμοιάζει πρὸς νήσον. Ὁ ἀρχικὸς αὐτὸς τύπος ἀπεδόθη εἰς τὴν ἰταλικὴν φωνητικῶς διὰ τοῦ *Asso* (τὸ διπλοῦν ss δικαιολογεῖται ἐκ τῆς μεταξὺ φωνηέντων θέσεως τοῦ σ) ἐκ τοῦ ὁποίου ἀσφαλῶς θὰ προῆλθεν ἡ ἑλληνικὴ μεταγραφὴ Ἄσος, ἢ ὁποία ἐθεωρήθη ὡς ὁ ἀρχικὸς τύπος τοῦ τοπωνυμίου. Διὰ τοὺς λοιποὺς τύπους *Nasso*, *Naxo*, *Nάξος* ἰσχύουν ὁπωσδήποτε τὰ ὑπὸ τῶν O. Riemann καὶ J. Partsch ὑποστηριχθέντα.

Εἰς τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ ὀνόματος Ἄσος ἀναφέρεται καὶ ὁ Η. Α. Τσιτσέλης, Ὀνόματα θέσεων ἐν Κεφαλληνίᾳ, « Παρνασσός », τόμ. I (1877), σσ. 678 - 679. Ἡ παρεχόμενη ὅμως πληροφορία (σελ. 678) ὅτι κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἡ Ἄσος ἐκαλεῖτο *Valle d' Alessandria*, ὡς ἐπίσης πρὸ αὐτοῦ ἐνεφέρθη καὶ ὑπὸ

το μᾶλλον, καθ' ὅσον περιβρεχομένη ὑπὸ θαλάσσης πανταχόθεν, θὰ ἐδέχετο τὴν συνδρομὴν τῶν φιλικῶν δυνάμεων⁷.

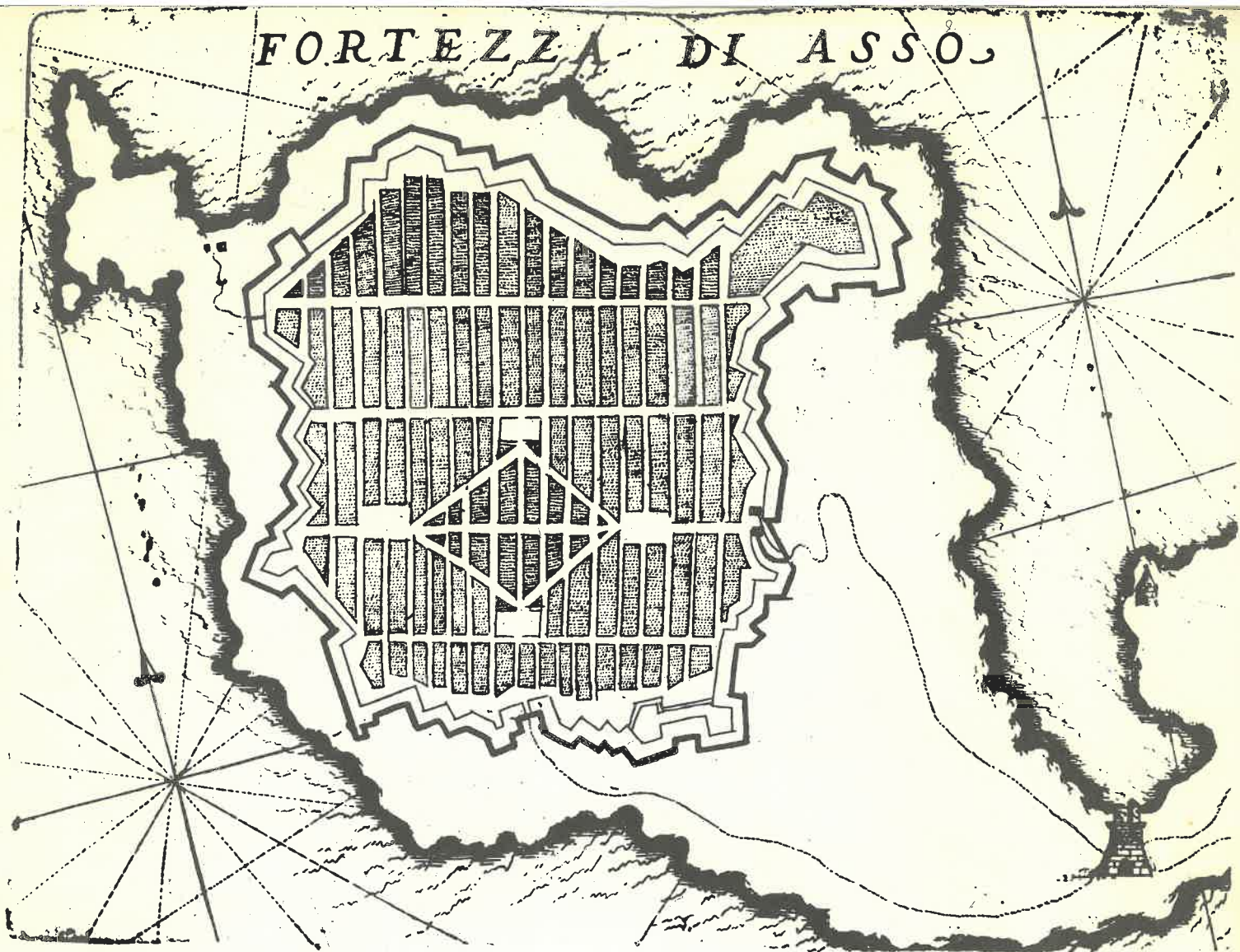
Ὅπως δὲποτε ἡ χερσονήσος τῆς Ἄσου ἐκρίθη καὶ παρὰ τῆς Βενετικῆς Συγκλήτου, ὡς ἡ καταλληλοτέρα καὶ οὕτω τὸ ἔτος 1593 ἤρχισεν ἡ ἀνεγερσις τοῦ προταθέντος φρουρίου. Ἡ ἐπίβλεψις τοῦ ἔργου ἀνετέθη εἰς τὸν Βενετὸν μηχανικὸν Ραφαήλ Rasponi, ὁ ὅποιος ὅμως μικρὸν μόνον διηθύνε τὰς ἐργασίας τῆς ἀνεγέρσεως, λόγῳ τοῦ ἐπελθόντος θανάτου του. Τὸν διεδέχθη ὁ μέχρι τότε καὶ ἀπὸ τοῦ 1591 Σύμβουλος⁸ παρὰ τῷ Προβλεπτῇ Κεφαλληνίας Ἀμβρόσιος Corner ὡς Ἀντιπροβλεπτῆς τοῦ φρουρίου Ἄσου (Vice Provveditor della Fortezza di Asso) κατόπιν διαταγῆς τῆς Βενετικῆς Συγκλήτου πρὸς τὸν Προβλεπτὴν Κεφαλληνίας Βαρθολομαῖον Moro.

Π. Χιώτου, ἔνθ. ἄνωτ., σελ. 146, δὲν εἶναι ὀρθή. Ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν αὐτὴν ἦτο γνωστὴ, ἰδίᾳ μεταξὺ τῶν ναυτικῶν, ἡ περιοχή Σάμης ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς νήσου. Οὕτω εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ Προβλεπτοῦ Κεφαλληνίας Νικολάου Malipiero (1528) ἀναφέρεται: « per la via de Samo, aut per la vale de Alexandria come nominano li naviganti » (Κ.Ν. Σάθας, *Μνημεῖα Ἑλληνικῆς Ἱστορίας*, τόμ. VI, Paris 1884, σελ. 278, στοιχ. 12 - 13) ὡσαύτως εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ ἐπίσης Προβλεπτοῦ Κεφαλληνίας Ἀντωνίου Calbo (1548): « et al Viscardo verso tramontana li sono diversi porti, et valle, et in un altro loco chiamato Samo, ditto Val de Alexandria » (Κ.Ν. Σάθας, ἔνθ. ἄνωτ., σελ. 285, στοιχ. 3 - 5). Τέλος εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ Ἀμβροσίου Corner ἀναφέρεται ὅτι ὁ ὄρμος Val di Alessandria ἀπέχει ἐκ τῆς Ἄσου διὰ θαλασσίας μὲν ὁδοῦ περὶ τὰ 40 μίλια, διὰ ξηρᾶς δὲ περὶ τὰ 10 μίλια. Ὁμοίως παρὰ Vincenzo Coronelli, *Isolario dell' Atlante Veneto, μέρος I, In Venetia 1696*, σελ. 176, γίνεται σαφὴς διάκρισις μεταξὺ *Val d' Asso* καὶ *Val d' Alessandria* (βλ. καὶ παρατιθέμενον αὐτόθι χάρτην τῆς νήσου). Σχετικῶς βλέπε καὶ παρὰ Ἄντ. Μηλιαράκη, ἔνθ. ἄνωτ. σελ. 227. Ἰπρβλ. André - Grasset Saint - Sauveur, *Voyage historique, littéraire et pittoresque dans les îles et possessions ci - devant vénitienes du Levant, τόμ. III, A Paris, an VIII (1800)*, σσ. 14 - 15.

7. Περιγραφὴν τῆς θέσεως καὶ τοῦ φρουρίου Ἄσου βλέπε παρὰ Vincenzo Coronelli, *Memorie istoriografiche de' Regni della Morea, Negroponte e littorali fin' a Salonichi, B' ἔκδοσις, [Βενετία 1686]*, σσ. 154 - 155 (τοῦ ἔργου ἀπαντοῦν πλείστα ἐκδόσεις ἀπὸ τοῦ ἔτους 1685 κ.έ. καθὼς καὶ μεταφράσεις εἰς τὴν ἀγγλικὴν, γαλλικὴν, γερμανικὴν καὶ ὀλλανδικὴν). Τοῦ ἰδίου, *Isolario dell' Atlante Veneto, I*, σελ. 178. André - Grasset Saint - Sauveur, ἔνθ. ἄνωτ., σελ. 59. Τὰ τῆς περιγραφῆς τοῦ Vinc. Coronelli παρέχονται καὶ ὑπὸ Π. Χιώτου, ἔνθ. ἄνωτ., σελ. 146. Ἐλδikhν γεωφυσικὴν ἐξέτασιν τῆς περιοχῆς βλέπε παρὰ I. Πάρτς, ἔνθ. ἄνωτ., σ.σ. 162 - 166 καὶ Ἄντ. Μηλιαράκη, ἔνθ. ἄνωτ., σελ. 51 κ.έ.

8. Διὰ τὴν τοπικὴν διοίκησιν (Reggimento) διαωρίζοντο ἀνὰ διετίαν εἰς Προβλεπτῆς (Provveditore) καὶ παρ' αὐτῷ δύο Σύμβουλοι (Consiglieri) ἅπαντες εὐγενεῖς Βενετοί, ὡς καὶ εἰς Γραμματεῖς (Secretario). Βλ. Ἐρμ. Λούντζη, *Περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῆς Ἑπτανήσου ἐπὶ Ἑνετῶν, ἐν Ἀθήναις 1856*, σελ. 56. Ὁ Ἀμβρόσιος Corner ἐξελέγη Σύμβουλος τὸ ἔτος 1591. Ὁ ἕτερος τῶν Συμβούλων ἦτο ὁ Σικελῶν Minio.

FORTEZZA DI ASSO



Σχεδιαγράφημα τῆς χερσονήσου καὶ τοῦ Φρουρίου τῆς Ἀσσοῦ.

(Vinc. Coronelli, *Memorie istoriografiche*, B'

ἔκδοσις [Βενετία 1686], παρὰ τὴν σελ. 154).

Τὴν τεχνικὴν ἐπίβλεψιν τοῦ ἔργου ἀνεδέχθη ὁ ἐπίσης Βενετὸς μηχανικὸς Πέτρος Conte Cabuti. Ἡ ἀνέγερσις τοῦ φρουρίου ἐπερατώθη τὸ ἔτος 1595. Ἰδρυτικὴ ἐπιγραφὴ εἰς λατινικὴν γλῶσσαν, ἐντοιχισθεῖσα ἐπὶ τοῦ δεξιᾷ τῆς κυρίας εἰσόδου τοῖχου, ἀποτελεῖ τὸ χρονικὸν τῆς ἀνεγέρσεως, ἐκθέτουσα τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους ἰδρύθη τὸ φρούριον, τοὺς εὑρισκομένους εἰς τὴν Ἀρχήν, τοὺς ἐπιμεληθέντας τοῦ ἔργου⁹.

9. Ἡ ἐν λόγῳ ἐπιγραφὴ ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Ο. Riemann, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 50 καὶ I. Πάρτε, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 163, μεθ' ἑλληνικῆς μεταφράσεως κάτωθι τοῦ κειμένου. Συνεπληρώθη, ἀλλὰ μετ' ἐλλείψεων καὶ ὄχι πάντοτε ὀρθῶν ἀποκαταστάσεων ὑπὸ Ἡλία Α. Τσιτσέλη, Κεφαλληνικὰ Σύμμεικτα, τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις 1960, σελ. 413. Ὡσαύτως ἀναφέρεται ἡ ἐπιγραφὴ αὐτὴ ὑπὸ Ἀντ. Μηλιαράκη, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 56.

Τὸ τεῖχος τοῦ φρουρίου Ἀσσοῦ παρουσιάζει σχῆμα τετραγώνου μετὰ πλευρῶν τεθλασμένων καὶ μιᾶς ἐντόνου προβολῆς κατὰ τὸ ΒΑ ἄκρον, τὸ δὲ ἀνάπτυγμα τούτου φθάνει τὰ 2 χιλιόμετρα περίπου. Ἐνισχύθη διὰ τεσσάρων κυρίων προμαχῶνων: τὸν τοῦ Ἁγ. Μάρκου (ΒΔ), τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου Κόμη (ΝΔ), τῆς Ρεσπούνας (ΒΑ) καὶ τῆς Μόρας (ΝΑ). Εἰς πέμπτος προμαχῶν παρεμβάλλεται μεταξὺ Ρεσπούνας καὶ Μόρας, ὁ προμαχῶν Καμποῦσα. Δύο κυρίως εἰσοδοὶ ἔφερον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ φρουρίου, μία ἐξ ἀνατολῶν καὶ ἄλλη ἐκ νότου, τρίτη δὲ μικροτέρα ὠδήγει ἐκ τοῦ φρουρίου εἰς τὴν ΒΔ ἄκρον τῆς χερσονήσου. Ἡ κυρία πύλη ἔφερον ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου γλυπτὸν τὸν λέοντα τοῦ Ἁγ. Μάρκου, ἔμβλημα σύνηθες, ἀπαντῶμενον ἀπαραιτήτως ἐπὶ ὄλων τῶν

Βενετικῶν φρουρίων¹⁰.

Ἡ διοίκησις τοῦ νέου φρουρίου ἀνετέθη εἰς εὐγενῆ Βενετόν, ἐκλεγόμενον ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Συμβουλίου τῆς Γαληνοτάτης (Maggior Consiglio) καὶ φέροντα τὸν τίτλον τοῦ Προβλεπτοῦ Ἄσου¹¹. Διορίζετο ἀνὰ διετίαν¹² εἶχε δὲ κυρίως δικαστικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν κατοίκων τοῦ φρουρίου καὶ τῆς παρακειμένης κώμης. Παλαιότεροι μελετηταὶ¹³ ἀναφέρουν ὅτι τὰ διοικητικὰ καὶ στρατιωτικὰ ζητήματα τοῦ φρουρίου τῆς Ἄσου διεχειρίζοντο οἱ ἐν Ἄγ. Γεωργίῳ Προβλεπταὶ Κεφαλληνίας. Ἐξ ὧν ὁμοίως δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ἐξ ἀμέσων πηγῶν, περὶ τῶν ὁποίων θὰ γίνῃ κατωτέρω λόγος, οἱ Προβλεπταὶ Ἄσου εἶχον ὁμοίως δικαιοδοσίαν ἐπὶ θεμάτων διοικητικῶν καὶ στρατιωτικῶν, λαμβάνοντες ἐπ' αὐτῶν ἀποφάσεις, κατόπιν ἐγκρίσεως τοῦ Προβλεπτοῦ Κεφαλληνίας ἢ τοῦ Γενικοῦ Προβλεπτοῦ θαλάσσης ἢ, δι' ἰδιαιτέρας φύσεως ὑποθέσεις, αὐτοῦ τοῦ Βενετοῦ Ναυάρχου. Ἀπὸ τοῦ ἔτους μάλιστα 1626 ὠρίσθη ὅπως μίαν τοῦλάχιστον φορὰν τὸ ἔτος ὁ Προβλεπτής Κεφαλληνίας ἐπισκέπτεται τὸ φρούριον Ἄσου πρὸς ἔλεγχον τῆς ἐκεῖ διοικήσεως.

Εἰδήσεις πολυτίμους, περὶ τῶν τῆς ἰδρύσεως καὶ ὀργανώσεως τοῦ φρουρίου Ἄσου, ἀντλοῦμεν ἐκ δύο σημαντικῶν πηγῶν, φυλασσομένων εἰς τὰ Κρατικὰ Ἀρχεῖα Βενετίας. Πρόκειται περὶ τῶν ἐκθέσεων τὰς ὁποίας συντάξαν ἐπὶ τῇ λήξει τῆς ὑπηρεσίας των, ὡς

10. Τοῦτο ἀπεμακρύνθη ὑπὸ τῶν Γάλλων μετὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν κατάληψιν τῆς νήσου τὸ 1797.

11. Πρῶτος διορίσθη ὡς Προβλεπτής Ἄσου ὁ Βαρθολομαῖος Minio ἐκλεγείς τὴν 3 Νοεμβρίου 1596 (23 Ἰουνίου ἀναφέρει ὁ Vinc. Coronelli, Memorie istoriografiche, σελ. 155).

Πίνακα τῶν Προβλεπτῶν Ἄσου, «Serie cronologica di Alcuni Provveditori Veneti della Fortezza di Asso», ἐλλιπέστατον ὅμως, συντάξαν οἱ Marino καὶ Nicolò Pignatorre, Memorie storiche e critiche dell' isola di Cefalonia dai tempi eroici alla caduta della Repubblica Veneta, τόμ. Β', Corfù 1889, σελ. 323. Πληρέστεροι ἀλλ' ἐπίσης ἐλλιπεῖς, εἶναι οἱ πίνακες οἱ ὁποῖοι συντάχθησαν ὑπὸ Charles Hopf, Chroniques Gréco-romanes, Berlin 1873, σελ. 402 - 404 καὶ Ἡλ. Α. Τσιτσέλη, Κεφαλληνιακὰ Σύμμεικτα, Β', σσ. 539 - 542. «Ὅθεν εὐνόητος εἶναι ἡ ἀνάγκη ὅπως ἐρευνηθοῦν τὰ εὑρετήρια τῶν ὑπὸ τῆς Βενετικῆς Ἀρχῆς γενομένων ἐκλογῶν Προβλεπτῶν, τὰ ὁποῖα φυλάσσονται εἰς τὰ Κρατικὰ Ἀρχεῖα Βενετίας (Maggior Consiglio, Segretario alle voci - Elezioni) πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ὑπαρχόντων κενῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἔλεγχον τῶν στοιχείων τὰ ὁποῖα ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω παρέχονται.

12. Διάστημα τριάντα δύο μηνῶν ὡς χρόνος θητείας τοῦ Προβλεπτοῦ Ἄσου ἀναφέρεται ὑπὸ Vinc. Coronelli, Memorie istoriografiche, σελ. 155. Τοῦ Ἰδίου, Isolario dell' Atlante Veneto, I, σελ. 177.

13. Πρβλ. Ἡλ. Α. Τσιτσέλη, Κεφαλληνιακὰ Σύμμεικτα, Β', σελ. 539, σμ. 3.

διοικητῶν τοῦ φρουρίου, ὁ Ἀντιπροβλεπτής Ἀμβρόσιος Corner (13 Μαΐου 1597) καὶ ὁ Προβλεπτής Δονάτος Corner [4 Φεβρουαρίου 1610 (1609, βενετικὸν ἔτος)]¹⁴. Ἡ τελευταία μάλιστα εἶναι καὶ κατὰ τοῦτο ἐνδιαφέρουσα, καθ' ὅσον παρέχει τὰ ὀνόματα δύο ἄλλων ἀγνώστων Προβλεπτῶν Ἄσου, τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, τοῦ Προβλεπτοῦ Zulian καὶ τοῦ Προβλεπτοῦ Marin Muazzo¹⁵. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν οὕτω παρεχομένων πληροφοριῶν, θὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ ἐκθέσωμεν τὰ τῆς ὀργανώσεως τοῦ φρουρίου καὶ τῶν προβλημάτων τὰ ὁποῖα κατ' αὐτὴν ἀντεμετωπίσθησαν.

Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ φρουρίου διηρέθη εἰς οἰκόπεδα, προσεκλήθησαν δὲ παρὰ τῆς Βενετικῆς Συγκλήτου οἱ κάτοικοι τῆς νήσου νὰ οἰκοδομήσουν ἐπ' αὐτῶν καὶ ἐγκατασταθοῦν. Εἶναι ἐνδιαφέρον ὅτι ἐνῶ οἱ κάτοικοι τῆς νήσου εἶχον ζητήσαι ἀνέγερσιν φρουρίου πρὸς ἄμυναν, εἰς τὴν ἰδρυτικὴν ἐπιγραφὴν ἢ ἀνέγερσις αὕτη χαρακτηρίζεται ὡς ἴδρυσις πόλεως (hic urbem aedificare statuerunt) καὶ ὄχι ὡς ἀπλοῦν «καταφύγιον» τῶν νησιωτῶν ἐν ὄρα κινδύνου. Ὅμοίως ἢ ἐκθεσις Ἀμβροσίου Corner κάνει λόγον δι' ἐγκατάστασιν κατοίκων, πέραν δὲ τούτου προτείνεται δι' αὐτῆς ἡ μεταφορὰ τῆς Διοικήσεως τῆς νήσου ἐκ τοῦ φρουρίου Ἄγ. Γεωργίου εἰς Ἄσον, καθ' ὅσον τὸ παλαιὸν ἐκεῖνο φρούριον δὲν ἐπλήρει πλέον τοὺς ὄρους ἀσφαλείας τῆς ζωῆς καὶ τῆς περιουσίας τῶν νησιωτῶν, οἱ ὁποῖοι μεθ' ἱκανοποιήσεως — ὡς ἀναγράφεται — θὰ ἀπεδέχοντο τὴν μεταφορὰν αὐτὴν.

Παρ' ὅλα ταῦτα φαίνεται ὅτι ἡ πρόσκλησις πρὸς ἐγκατάστασιν εἰς τὸ νέον φρούριον μικρὰν ἀπήχησιν εὔρε. Ἡ ἀπόφασις τῆς Συγκλήτου καθώριζε καὶ τὸν χρόνον ἐντὸς τοῦ ὁ-

14. Archivio di Stato di Venezia, Senato, Relazioni, φάκελλος 65. Ἀμφότεραι αἱ ἐκθέσεις, εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν ὁποίων ἐπιφυλασσομένη νὰ προβῶμεν προσεχῶς, ἀναφέρονται ὑπὸ Σπυρίδωνος Μ. Θεοτόκη, Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν μνημείων τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἰδίᾳ τῆς Κρήτης ἐν τῷ Κρατικῷ Ἀρχεῖῳ τοῦ Βενετικοῦ Κράτους, ἐν Κερκύρα 1926, σελ. 67, ἀριθ. 238 καὶ 243 (οἱ συντάκται τῶν ἐκθέσεων ὅμως χαρακτηρίζονται καὶ οἱ δύο ὡς Προνοηταὶ [= Προβλεπταὶ]) καὶ κατ' ἀναδημοσίευσιν ἐξ αὐτοῦ ὑπὸ Νικ. Φωκᾶ - Κοσμετάτου, ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 87, ἀριθ. 17 καὶ 22 (ἐκ παραδρομῆς ὅμως ἔχουν παρατεθῆ ἐσφαλμένως τὰ ἀρχικὰ τῶν κυρίων ὀνομάτων τῶν συντακτῶν των).

Κατὰ τὰ ἀναγραφόμενα ἐν αὐτῇ, ἡ ἐκθεσις τοῦ Ἀμβροσίου Corner συνωδεύετο ὑπὸ σχεδιαγραφήματος (dissegno) καὶ ἀναγλύφου ἀπεικονίσεως (modello in rilievo) τοῦ φρουρίου τῆς Ἄσου, ὡς καὶ χάρτου ὀλοκλήρου τῆς νήσου.

15. Οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀνωτέρω διοικητῶν τοῦ φρουρίου τῆς Ἄσου μνημονεύεται εἰς τοὺς ἀναφερόμεντας πίνακας Προβλεπτῶν τοῦ φρουρίου, ἐνθα μετὰ τὸν πρῶτον ἐκλεγέντα Βαρθολομαῖον Minio (3 Νοεμβρίου 1592) ἀκολουθεῖ ὁ Ἰάκωβος Morosini (8 Ἀπριλίου 1613).

ποίου οί ενδιαφερόμενοι ὄφειλον νά ἀνεγείρουν τὰς οἰκίας ἐπὶ τῶν χαραχθέντων καὶ ὀροθετηθέντων οἰκοπέδων, ἐπὶ ποινῇ ἀπωλείας αὐτῶν καὶ προσθέτου χρηματικοῦ προστίμου, ἐπ' ὀφελείᾳ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ φρουρίου, εἰς περιπτώσιν μὴ οἰκοδομήσεως. Ἐν τούτοις, οὐδὲν κτήριον ἀνηγέρθη ὑπὸ ἰδιωτῶν. Οὕτω ὁ Προβλεπτής Δονάτος Corner ἐπρότεινε παροχὴν νέας χρονικῆς διορίας, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀμετάκλητον ἐπιβολὴν ποινῶν, μετὰ τὴν παρέλευσιν ταύτης, πρὸς ὀριστικὴν θεραπείαν τῆς καταστάσεως.

Πρὸς οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν τοῦ φρουρίου τῆς Ἄσου ἡ Βενετικὴ Σύγκλητος ἀπεφάσισεν, ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἀνεγέρσεως, ὅπως αἱ τέσσαρες γειτονικαὶ περιοχαὶ Ἐρίσου, Πυλάρου, Θυνναίας καὶ Ἀθήρα, ὑποχρεοῦνται νά κομίζον κατ' ἔτος εἰς τὴν Ἄσον τὴν δεκάτην ἐκ τῆς συγκομιδῆς τῶν γεωργικῶν προϊόντων, θεωρηθείσης ἰκανῆς πρὸς πλήρωσιν τῶν ἀναγκῶν τῶν μελῶν τῆς ἐκεῖ φρουρᾶς. Καὶ τοῦτο ὅμως παρέμενε γράμμα κενόν, καθ' ὅσον οἱ χωρικοὶ τῶν ἀνωτέρω περιοχῶν, στηριζόμενοι ἐπὶ παλαιότερων διατάξεων, περιορίζοντο εἰς τὴν καταβολὴν ποσοῦ τινός, ὡς φόρου, εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον Κεφαλληνίας, ἀντὶ νά παρέχουν τὴν δεκάτην τῶν προϊόντων εἰς τὸ φρούριον. Πρὸς θεραπείαν τῆς καταστάσεως ἐπροτάθη ὑπὸ Δονάτου Corner ὅπως ἐπιτραπῇ εἰς τοὺς Προβλεπτάς Ἄσου νά δύνανται νά ἀσκήσουν διωξιν κατὰ τῶν ὀφειλετῶν τῆς δεκάτης ἢ ὑποχρεωθῇ ἡ Διοίκησις τῆς νήσου νά παράσχη βοήθειαν διὰ τὴν εἰσπραξιν τῆς δεκάτης.

Καίριον καὶ ὀξὺ ὑπῆρξεν ἐπίσης τὸ πρόβλημα τῆς ὑδρεύσεως τοῦ νέου φρουρίου. Ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ τείχους δὲν ὑπῆρχε καμμία πηγὴ· μόνον ἐκτὸς τῶν τειχῶν καὶ εἰς ἀπόστασιν 300 βημάτων, ὅπως ἀναφέρει ἡ ἐκθεσις Ἀμβροσίου Corner, ὑπῆρχε μία πηγὴ. Μίαν πρώτην προσπάθειαν πρὸς ἐξεύρεσιν λύσεως εἰς τὸ ζωτικὸν τοῦτο πρόβλημα ἀπετέλεσεν ἡ ὑπὸ Πέτρου Cabuti—ὁ ὁποῖος, ὡς ἀνεφέρθη, ἐπωμισθὴ τὴν τεχνικὴν ἐπίβλεψιν τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ φρουρίου—διάνοιξις φρέατος παρὰ τὸν λιμένα, ἀλλὰ τελικῶς τὸ φρέαρ τοῦτο δὲν ἀπέδωσεν. Οὕτω, αἱ προσπάθειαι τῶν διοικητῶν τοῦ φρουρίου ἐστράφησαν πρὸς ἄλλην κατεύθυνσιν. Πρῶτος ὁ Προβλεπτής Zulian διέταξε τὴν κατασκευὴν μεγάλης καὶ βαθείας δεξαμενῆς καὶ τὸ παράδειγμά του ἠκολούθησεν ὁ Προβλεπτής Muazzo. Αἱ δύο αὐταὶ δεξαμεναὶ δὲν ἐπῆρκεσαν ὅμως διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ φρουρίου· ὅθεν ὁ Γενικὸς Προβλεπτής Φίλιππος Pasqualigo ἐφρόντισε διὰ τὴν κατασκευὴν τρίτης δεξαμενῆς, ἡ ὁποία ἀπεπερατώθη διὰ τῶν φροντίδων τοῦ Προβλεπτοῦ Δονάτου Corner. Ὁ ἴδιος μάλιστα διέταξε νά κατασκευασθῇ

μία προσέτι, πλησίον τοῦ οἰκήματος τῆς φρουρᾶς, πρὸς ἀποκλειστικὴν χρῆσιν τῶν στρατιωτῶν καὶ διοικητῶν τῆς φρουρᾶς καὶ τοῦ Προβλεπτοῦ. Ἡ κατασκευὴ τῆς δεξαμενῆς αὐτῆς θὰ παρείχε καὶ σημαντικὴν οἰκονομικὴν ὀφελείαν, καθ' ὅσον θὰ ἐξοικονομοῦντο συνολικῶς, κατὰ μῆνα, 28 δουκάτα, τὰ ὁποῖα κατεβάλλοντο πρὸς ἀγορὰν ὕδατος, διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς φρουρᾶς καὶ τοῦ οἴκου τοῦ Προβλεπτοῦ. Παραλλήλως, διετάχθησαν οἱ μέλλοντες νά οἰκοδομήσουν ἐντὸς τοῦ φρουρίου ἰδιῶται, ὅπως εἰς τὰς σχηματιζόμενας κοιλότητας, ἐκ τῆς ἐξαγωγῆς λίθων διὰ τὴν οἰκοδομήσιν, κατασκευάσουν δεξαμενάς, ἵνα ἐκάστη οἰκία ἀποκτήσῃ τὴν ἰδικὴν τῆς δεξαμενῆν.

Ἡ ἀσφάλεια τοῦ φρουρίου ἀνετέθη ἀρχικῶς εἰς φρουρὰν ἐξ ἑκατῶν στρατιωτῶν (fanti) ὑπὸ τὰς διαταγὰς ἐμμίσθου Βενετοῦ ἀξιωματικοῦ¹⁶, τὰ δὲ πρὸς ἄμυναν πυροβόλα ἐχειρίζοντο τέσσαρες πυροβοληταὶ (bombardieri). Ὁ Ἀμβρόσιος Corner ὅμως παρατηρεῖ ὅτι ἡ φρουρὰ αὕτη ἦτο ἀνεπαρκὴς διὰ τὴν ἄμυναν τοῦ φρουρίου, λόγῳ τῆς μεγάλης περιμέτρου τοῦ τείχους καὶ, κατὰ συνέπειαν, τοῦ ἀριθμοῦ φυλακίων, τὰ ὁποῖα θὰ ἀπητῶντο διὰ τὴν φρουρῆσιν του. Κατ' αὐτόν, θὰ ἐχρειάζοντο, καὶ διὰ τὴν εἰρηνικὴν περίοδον ἀκόμη, τοῦλάχιστον διακόσιοι ἄνδρες, πολὺ δὲ περισσότεροι ἐν καιρῷ πολέμου. Ὅμοιος, ἔπρεπε νά ἀυξηθῇ σημαντικῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν χειριστῶν πυροβόλων· ἤδη εἶχε φροντίσει ὅπως ἐπιλεγούν καὶ καταταγοῦν ἐκ τῶν πέριξ περιοχῶν πενήντα ἄνδρες διὰ νά ἐκπαιδευθοῦν ὡς πυροβοληταὶ, διὰ τὴν ἄμυναν τῆς Ἄσου, ὑπὸ τοῦ μηχανικοῦ Μαρίνου di Gentilini, σπουδαίου μηχανικοῦ (ingegnere di valore), ὅπως χαρακτηρίζεται εἰς τὴν ἐκθεσιν τοῦ Ἀντιπροβλεπτοῦ¹⁷.

16. Διὰ τῆς ἐκθέσεως τοῦ Ἀμβροσίου Corner παραδίδεται τὸ ὄνομα τοῦ κατὰ τὴν πρώτην αὐτὴν περίοδον διοικητοῦ τῆς φρουρᾶς Ἄσου, Ugolino Barisone, χαρακτηριζομένου ὡς «soggetto d' egregio valore».

17. Ὁ μηχανικὸς αὐτὸς φαίνεται ὅτι ἐξεπόνησε καὶ τὰ σχέδια καὶ ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ φρουρίου τῆς Ἄσου, τὰς προσπάθειας δὲ αὐτοῦ συνέχισεν ὁ υἱὸς του Νικόλαος, ὡς εἶναι δυνατόν νά ἐξαχθῇ ἐκ χωρίου τῆς διαθήκης τοῦ τελευταίου (23 Ἰανουαρίου 1658/1659) καὶ τοῦ ὁποῖου τμήμα παρατίθεται ἐνταῦθα ὡς παρέχεται ὑπὸ Ἀντ. Μηλιαράκη, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 182, σημ. 56. «Questo scoglio et fortezza l' o sempre amata et amo per esser nostro parto, cioè di mio padre in particolare come quello che l' a dessegnata et fondata et io doppo lui proseguito alla continuacione delle sua perfezione. . . ». Ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω συγγραφέως παρενοήθη κατὰ τὴν μετάφρασιν τοῦ χωρίου ἢ φράσις «per esser nostro parto» ἡ ὁποία σημαίνει «διότι εἶναι γέννημά μας», δηλαδὴ ἔργον, δημιουργημα καὶ ὄχι «ὡς τόπον τῆς γεννήσεώς μας» ὅπως ἀποδίδεται.

Αί προτάσεις του Ἀμβροσίου Corner φαίνεται ὅτι ἐλήφθησαν σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν· οὕτω ἐκ τῆς ἐκθέσεως Δονάτου Corner πληροφορούμεθα ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνδρῶν τῆς φρουρᾶς κατὰ τὸ ἔτος 1610 ἦτο ἤδη διακόσια ἄτομα. Τὸ ὄλον πρόβλημα, ἐν τούτοις, δὲν εἶχεν ἐπιλυθῆ, καθ' ὅσον δὲν ὑπῆρχον τὰ ἀπαιτούμενα καταλύματα. Ὅμοίως, καθ' ὄλον τὸ τεῖχος δὲν ὑπῆρχον παρὰ μόνον δύο φυλάκια καὶ εἰς μεγάλην ἀπόστασιν τὸ ἐν ἀπὸ τοῦ ἄλλου, οἰκοδομηθέντα τὸ μὲν ὑπὸ τοῦ Προβλεπτοῦ Marin Muazzo εἰς τὸν προμαχῶνα τῆς «Ρασπόνας»^{17α}, τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ Προβλεπτοῦ Δονάτου Corner παρὰ τὴν κυρίαν πύλην. Ἦναγκάζοντο οὕτω οἱ φρουροὶ νὰ ἐκτελοῦν τὴν ὑπηρεσίαν των ἀκάλυπτοι καὶ ἐπομένως εἰς περίπτωσιν κακοκαιρίας, μάλιστα δὲ κατὰ τὸν χειμῶνα, τὸ τεῖχος ἔμενε κατ' οὐσίαν ἀφρούρητον. Εἶναι φυσικόν, τὸ ζήτημα νὰ προκαλῆ ἔντονον ἀνησυχίαν εἰς τὸν Προβλεπτήν, ὁ ὁποῖος σημειώνει ὅτι ἂν ἐν καιρῷ εἰρήνης εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθῆ ἀνεκτόν, εἰς περίπτωσιν πολέμου θὰ ἦτο ἐξόχως ἐπικίνδυνον.

Συγγενὲς ἦτο καὶ τὸ θέμα τῶν πυρομαχικῶν καὶ τοῦ πολεμικοῦ ὕλικου ἐν γένει. Κατὰ τὴν ἐκθεσιν Ἀμβροσίου Corner ὑπῆρχον εἰς τὸ φρούριον τῆς Ἄσου τὸ 1597 μόνον δώδεκα πυροβόλα καὶ 120 δοχεῖα πυρίτιδος. Οὔτε τὰ ὄπλα ὅμως, οὔτε τὰ πυρομαχικά ἦσαν ἀρκετὰ διὰ τὴν ἄμυναν. Ἐάν, ἐν τούτοις, ὅπως εἶχε προταθῆ, μετεφέρετο ἡ διοίκησις Κεφαλληνίας εἰς Ἄσον, ἡ φρουρὰ καὶ τὸ πολεμικὸν ὕλικόν τοῦ φρουρίου Ἀγ. Γεωργίου θὰ ἐπῆρκει διὰ τὴν ἄμυναν τῆς νέας ἔδρας τῆς διοικήσεως· ἐκτὸς τούτου οἱ ἴδιοι οἱ κάτοικοι προθύμως θὰ προσέφερον τὴν συμβολὴν των δι' ἐνίσχυσιν τῆς φρουρᾶς. Ἡ μεταφορὰ, παρὰ ταῦτα, τῆς ἔδρας τῆς διοικήσεως τῆς νήσου δὲν ἐνεκρίθη, ὡς γνωρίζομεν, ἔπρεπε δὲ δι' ἄλλου τρόπου νὰ ἐπιλυθῆ τὸ ζήτημα. Ὁ Δονάτος Corner ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὴν ἀνάληψιν τῶν καθηκόντων του εὑρε τὴν πυρίτιδα σχεδὸν ὀλοκληρωτικῶς ἄχρηστον, διότι εἶχε καταστραφῆ ἐκ τῆς ὑγρασίας, ἡ ὁποία εἶχε σαπίσει τὰ δοχεῖα ὅπου ἦτο ἐναποθηκευμένη. Καταβάλλει ὅθεν προσπάθειαν διὰ τὴν διάσωσιν τοῦ μὴ καταστραφέντος ὕλικου καὶ διατάσσει τὴν κατασκευὴν 200 νέων δοχείων πρὸς ἐναποθήκευσίν του, τὰ ὁποῖα τοποθετηθέντα ἐντὸς ἰσαρίθμων ξυλίνων κιβωτίων μετεφέρθησαν εἰς τόπον ξηρὸν καὶ ἀσφαλῆ. Ἐλλειψίς ὅμως χρημάτων ἠμπόδισε τὴν ἐπέκτασιν τῆς προσπάθειας.

Ὅμοία προσπάθεια κατεβλήθη καὶ διὰ τὴν ἐξασφάλισιν καὶ συντήρησιν τῶν ἐναποθη-

17α. «Ρασπόνα» ἢ ἄλλως «Ρεσπούνα» ἀπεκλήθη ὁ προμαχῶν ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος μηχανικοῦ Ραφαῆλ Rasponi, κατὰ συνήθειαν τῆς ἐποχῆς.

κευμένων εἰς ὑγρὰς ἀποθήκας 1154 stara¹⁸ σιτηρῶν, τὰ ὁποῖα μετεφέρθησαν εἰς νέας καταλληλοτέρας ἀποθήκας.

Εἶναι προφανὲς ὅτι δι' ἐν φρούριον ὡς τὸ τῆς Ἄσου, περιβρεχόμενον ὑπὸ θαλάσσης, δὲν θὰ παρεβλέπετο καὶ ὁ παράγων αὐτός, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ἀπετέλει τὴν κυρίαν ὁδὸν ἐπικοινωνίας μετὰ τοῦ λοιποῦ κόσμου, ἐφ' ὅσον ὁ στενὸς ἰσθμὸς, διὰ τοῦ ὁποῖου ἡ χερσόνησος τῆς Ἄσου συνεδέετο μετὰ τοῦ κυρίου σώματος τῆς νήσου, εὐκόλως ἠδύνατο ν' ἀποκλεισθῆ παρὰ τῶν πολιορκούντων ἢ ἄλλως νὰ καταστῆ ἀδύνατος ἢ δι' αὐτοῦ διάβασις. Οὕτω, ἐξ ἀρχῆς λαμβάνεται πρόνοια διὰ τὴν δημιουργίαν λιμένος εἰς τὸν πρὸς βορρᾶν σχηματιζόμενον ὄρμον. Ἐνταῦθα ἠδύνατο νὰ εὑρουν καταφύγιον δέκα γαλέραι. Ἐκτεθειμένος ὅμως εἰς τοὺς βορείους καὶ βορειοδυτικούς ἀνέμους δὲν ἦτο ἀπολύτως ἀσφαλῆς. Ἐπροτάθη λοιπὸν ὑπὸ Ἀμβροσίου Corner ὅπως κατασκευασθῆ λιμενοβραχίων εἰς ἀπόστασιν 30 βημάτων ἀπὸ τῆς ἀκτῆς, ὥστε ὄχι μόνον νὰ ἀσφαλισθῆ ἀπὸ βορρᾶ, ἀλλὰ καὶ νὰ αὐξηθῆ ἡ χωρητικότης του εἰς 50 γαλέρας.

Νέα ὅμως δυσχέρεια ἐβλαπτε σημαντικῶς τὴν ἀξίαν τοῦ λιμένος· τὰ ὕδατα τῆς βροχῆς παρέσυρον τὰ ἐκ τῶν πέριξ καλλιεργουμένων ὑψωμάτων χώματα καὶ προσέχωναν τὸν πυθμένα. Οὕτω, κατὰ τὸ 1610 δὲν ἐχώρει παρὰ τὸ ἥμισυ μόνον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα ἠδύνατο νὰ καταφύγουν εἰς τὸν ὄρμον πρὸ τῆς κατασκευῆς τοῦ φρουρίου.

Ἡ φρούρησις τοῦ λιμένος ἀνετέθη εἰς κλιμάκιον ἀκτοφρουρᾶς ἐξ ὀκτῶ ἀνδρῶν ὑπὸ τὰς διαταγὰς ὑπαξιωματικοῦ (Caporale). Οὗτοι φρουροῦντες ἡμέραν καὶ νύκτα ἦσαν ὑπεύθυνοι διὰ τὴν ἔγκαιρον εἰδοποίησιν τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ, ὡσάκις ἀνεγνωρίζετο σκάφος προσεγγίζον. Διὰ κατάλυμα τῆς ἀκτοφρουρᾶς ἐχρησίμευε ξύλινον παράπηγμα, ἐφθαρμένον ὑπὸ τοῦ χρόνου· τοῦτο ἀντικατεστάθη, διὰ διαταγῆς τοῦ Προβλεπτοῦ Δονάτου Corner καὶ κατόπιν ἐγκρίσεως τοῦ Ναυάρχου Bembo καὶ τοῦ Γενικοῦ Προβλεπτοῦ Φιλίππου Pasqualigo, διὰ πύργου, ὁ ὁποῖος παρεῖχε προσέτι ἀσφάλειαν εἰς τὸν λιμένα, ἐνῶ παραλλήλως ἰδρυμένος ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ ἠλεγχεν τὴν ἀπὸ ξηρᾶς πρόσβασιν εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ φρουρίου Ἄσου^{18α}.

18. Staro ἢ stajo· μέτρον ξηρῶν καρπῶν, ἰσοδύναμον ἐν Βενετίᾳ πρὸς 83,3 λίτρα.

18α. Ὁ πύργος αὐτὸς σημειοῦται καὶ ἐπὶ τοῦ χάρτου τοῦ φρουρίου Ἄσου, ὁ ὁποῖος ἐσχεδιάσθη καὶ ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Vinc. Coronelli, Memorie istoriografiche, παρὰ τὴν σελ. 154, ἐκ τοῦ ὁποῖου ἐλήφθη ἡ ἐνταῦθα δημοσιευομένη φωτογραφία· αὐτόθι διακρί-



Ἡ χερσόνησος τῆς Ἄσου καὶ μέρος τῶν τειχῶν τοῦ ἐπ' αὐτῆς Βενετικοῦ Φρουρίου.

Μετὰ πολλῶν ἐλπίδων διὰ τὴν ἀσφαλῆ ἄμυναν τῶν κατοίκων τῆς Κεφαλληνίας ἀπεφασίσθη ἡ ἰδρυσις τοῦ φρουρίου τῆς Ἄσου, τοῦ ὁποίου ἡ ἀνάγεσις ἐστοίχισεν 35.000 δουκάτα. Ἐπέπρωτο, ἐν τούτοις, ταχέως νὰ παρακμάσῃ καί, παρ' ὄλον τὸ μέγεθός του, τὴν ὀχυρὰν τοποθεσίαν ἐπὶ τῆς ὁποίας ἰδρύθη καὶ τὰς φροντίδας τῶν διατεταγμένων διὰ τὴν διοικήσιν του, νὰ μὴ καταστῆ πόλις¹⁹. Μετὰ, μάλιστα, τὴν ὑπὸ τῶν Βενετῶν κατάληψιν τῆς

γειτονικῆς Λευκάδος, τὸ ἔτος 1684, ἔπαυσε καὶ στρατηγικῶς νὰ ἔχη ἀξίαν, διότι ἔλειπεν ὁ κίνδυνος ἐχθρικῶν ἀποβάσεων ἢ ἐπιθέσεων κατὰ τῆς νήσου. Τότε τὰ ὑπάρχοντα ἐκεῖ τηλεβόλα μετεφέρθησαν εἰς τὴν Κέρκυραν²⁰.

Ἐν τούτοις, μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς Βενετικῆς Δημοκρατίας καὶ τῆς ὑπὸ τῶν Γάλλων καταλήψεως τῶν νήσων τοῦ Ἰονίου, ἐξηκολούθησεν ἡ Ἄσος νὰ ἀποτελῇ ἔδραν Προβλεπτοῦ²¹.

νεταί, βορειότερον τοῦ πρώτου καὶ παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ σχηματιζομένου ὁρμου, ἕτερος, μεταγενέστερος προφανῶς, πύργος. Πρβλ. δημοσιευόμενον πίνακα καὶ παρὰ Vinc. Coronelli, *Isolario dell' Atlante Veneto I*, σελ. 178. Σχετικῶς βλέπε Ἄντ. Μηλιαράκη, ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 57.

19. Πρβλ. I. Πάρτς, ἐνθ. ἄνωτ. σσ. 164 - 166. Ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ τείχους εἶχον οἰκοδομηθῆ ἡ κατοικία τοῦ Προβλεπτοῦ καὶ τὸ οἶκημα διὰ τὴν φρουρὰν, ὁ δυτικῶς δόγματος ναὸς τοῦ Ἁγίου Μάρκου, τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, καὶ πλησίον αὐτοῦ δύο μεταγενέστεροι, ὁμοίως δυτικῶς δόγματος, ναῖσκοι. Ἄντ. Μηλιαράκη, ἐνθ. ἄνωτ., 56 (βλ. καὶ αὐτόθι σελ. 182, σημ. 54, 55). Ὁ περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐπισκευοίς τὴν Ἄσον Γάλλος Πρόξενος André - Grasset

Saint - Sauveur, ἐνθ. ἄνωτ., σελ. 59, ἀναφέρει τὸν ὀρθόδοξον ναὸν τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ (« la cathédrale grecque, petite église très - modestement décorée ») καὶ τὴν κατοικίαν τοῦ Προβλεπτοῦ - τὸ μόνον δημόσιον κτήριο· ἡ φρουρὰ διέμενεν ἐντὸς ἀποθήκης (magasin). Κατ' αὐτόν, τίποτε τὸ ἀξιόλογον δὲν ἀνταπεκρίνετο εἰς τὸν κόπον τὸν ὁποῖον κατέβαλλεν ὁ ἐπισκεπτής τοῦ φρουρίου.

20. Ἡλ. Α. Τσιτσέλη, *Κεφαλληνιακά Σύμμεικτα*, Β', σελ. 542, σημ. 3.

21. Τελευταῖος Βενετὸς Προβλεπτής Ἄσου ἀναφέρεται ὁ Ἰωσήφ Michiel ἐκλεγείς τὸ ἔτος 1795 (9 Αὐγούστου). Βλ. Ch. Hopf, ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 404. Ἡλ. Α. Τσιτσέλη, *Κεφαλληνιακά Σύμμεικτα*, Β', σελ. 542.

